अथावेगः—

आवेगः संभ्रमस्तत्र हर्षजे पिण्डिताङ्गता ।
उत्पातजे स्रस्तताङ्गे, धूमाद्याकुलताग्निजे ॥ १४३ ॥
राजविद्रवजादेस्तु शस्त्रनागादियोजनम् ।
गजादेः स्तम्भकम्पादि, पांस्वाद्याकुलतानिलात् ॥ १४४ ॥
इष्टाद्धर्षाः, शुचोऽनिष्टाज्ज्ञेयाश्चान्ये यथायथम् ।

तत्र शत्रुजो यथा—

'अर्घ्यमर्घ्यमिति वादिनं नृपं सोऽनवेक्ष्य भरताग्रजो यतः ।
क्षत्रकोपदहनार्चिषं ततः संदधे दृशमुदग्रतारकाम् ॥'

एवमन्यदूह्यम् ।

अथ दैन्यम्—

दौर्गत्याद्यैरनौजस्यं दैन्यं मलिनतादिकृत् ॥ १४५ ॥

त्युपमाकल्पनयायं निदर्शनालंकारः । तथा च मृत्कुम्भवालुकारन्ध्रपिधानवत्तुच्छं वैषयिकसुखम् तस्य रचना अनुकूलव्यापारः तदर्थिना तत्कामेन । परमपुरुषार्थसाधनतया दक्षिणावर्तशङ्खवदुपादेयो मनुष्यदेहः चूर्णीकृतः । जरया जर्जरीकृत इत्यर्थः । यद्वा रावणशक्त्या पतिते लक्ष्मणे श्रीरामस्य परिदेवनमिदम् । अयं लक्ष्मण एव दक्षिणावर्तशङ्खः मया चूर्णीकृतो विनाशितः, चूर्णाख्यद्रव्यविशेषीकृतश्च । कीदृशेन मया । रावणवधादिरेव मृत्कुम्भवालुकारन्ध्रपिधानं तद्रचनाकामेन । अतिशयोक्त्यलंकारोऽयं रूपकोपपादकः । अत्र पक्षे आपज्जन्यं निर्वेदस्वावमाननं वेद्यम् । एवमन्यदपि ॥ **तत्रावेगे** पिण्डिताङ्गता संकुचितशरीरत्वम् । 'पीडिताङ्गता' इति पाठे स्पष्ट एवार्थः । **उत्पातजे** दिव्यनाभसभूमिजरूपत्रिविधोत्पातजन्ये । **राजविद्रवजादेरित्यादिना** शत्रुजादिग्रहणम् । **नागादीत्यादिना** अश्वादिपरिग्रहः । गजादेर्जायमाने आवेगे । एवमग्रेऽपि । **नृपं** दशरथम् । स भार्गवः । क्षत्रेषु यः कोपः स एव दहनः तस्य शिखाम् । ततः तस्मिन् । अत्रार्घ्यमर्घ्यमिति मुहुर्वदतो दशरथस्य भार्गवदर्शने संभ्रमः । **दौर्गत्यं** दारिद्र्यम् । आदिना श्रमादेर्ग्रहणम् । **अनौजस्यं** निस्तेजस्त्वम् ।

---

1. आवेग इति । अनर्थातिशयजनिता चित्तस्य संभ्रमाख्या वृत्तिरावेग इति ॥

2. दैन्यमिति । दुःखदारिद्र्यापराधादिजनितः स्वापकर्षभाषणादिहेतुश्चित्तवृत्तिविशेषो दैन्यमिति । 'चिन्तौत्सुक्यान्मनस्तापाद्दौर्गत्याच्च विभावतः । अनुभावात्तु शिरसोऽप्यावृत्तेर्गात्रगौरवात् । देहोपस्करणत्यागादैन्यं भावं विभावयेत् ॥' इति च ॥

---

१. 'अथावेगः' इति ग-पुस्तके नास्ति. २. 'पिहिताङ्गता' ग. ३. 'नागाभियोजनम्' क-ग. ४. इतोऽग्रे 'नष्टं वर्षवरैः—' इति श्लोको दृश्यते घ-पुस्तके, ततश्च अत्र परिमुक्तवानरभयादेपां संभ्रमः ।' इति. ५. 'तत्र—' इत्यादिः '—ऊह्यम्' इत्यन्तः पाठो नास्ति ग-पुस्तके. ६. 'निर्वेद' इति पुस्तकान्तरे नास्ति.